

УДК 94 (477): 39

НАЦІОНАЛЬНО-ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОБУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Д. н держ. управління Євсеєва Г. П.
*ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»,
м. Дніпропетровськ*

Постановка проблеми. Основою національної свідомості є національна самосвідомість. Саме пробудження національної самосвідомості за певних умов буття народу (загроза поневолення, посягання на рідну віру, традиції, мову тощо з боку інших народів і держав) породжує формування узагальнюючих уявлень про цінності нації, її ідеали, оцінки, міфи, мрії та орієнтації. Національна свідомість спрямовує зусилля народу на розв'язання життєво важливих проблем з активним використанням політичних засобів. Ядром національної свідомості є ідея.

Труднощі й відсутність усталеної традиції, різнобій історико-наукової літератури і брак підготовлених патріотично налаштованих кадрів, традиційна відсутність фінансування відповідних проектів можуть пояснити відсутність науково обгрунтованої дефініції «українська національна ідея». Через різнобій наукових позицій у когось виникли сумніви щодо національної ідеї, а хтось і взагалі зневірився в ній, ладен заперечувати її дієвість у принципі. Хоча українська національна ідея чітко сформульована в преамбулі Основного закону України – Конституції: «Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, пклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями» [10]

Однак історична доля народу, особливості його ментальності, наявні народні та звичасві традиції, зумовлюють своєрідність національних моделей екобудівництва в Україні. З'ясування основних чинників і ознак українських традицій та ментальності української нації як ідеології екобудівництва, набуває особливої актуальності, адже йдеться про засади національного екобудівництва, його ролі у долі народу. Метод спроб і помилок, який уже став традиційним у вітчизняному екобудівництві, повинен бути замінений науковим підходом, який дасть змогу виробити методологічні засади формування й реалізації екобудівничих проектів в Україні.

Аналіз попередніх досліджень. У вітчизняній науковій літературі накопичено певний досвід осмислення національної специфіки українських традицій хатобудування. Зокрема в працях С. Макарчука [9], Х. Вовка [1], А. Данилюка [2–3], В. Самойловича [17], В. Щербаківського

[21] та ін. аналізується історія українського хатобудування, впровадження в життя регіональних традицій хатобудування, вітчизняний досвід розбудови українського народного житла. Водночас малодослідженою залишається тема впливу національної свідомості, національної культури та українських ідеологічних доктрин на формування національних традицій хатобудування, зокрема української.

Мета цієї статті — з'ясування культурних та ідеологічних засад формування і функціонування вітчизняної моделі екобудівництва й вироблення рекомендацій суб'єктам будівничого процесу, який розгортається в Україні.

Методологічно продуктивний, на нашу думку, розгляд феномену екобудівництва в системі трьох координат: національна свідомість, національна культура й ідеологія (традиції) та технічні рішення. Схематично поняття екобудівництва розташуємо в центрі рівностороннього трикутника, вершини якого є зазначені чинники національного екобудівництва.

До обов'язкових, визначальних, системоутворювальних елементів української традиції хатобудування слід віднести національну свідомість. Вивчення національного характеру та ментальності дасть відповідь на питання: в якому помешканні відчувається комфортно українець?; які народні традиції дотримується (чи необхідно дотримуватися) для комфортного проживання у власній оселі?

Зважаючи на етнопсихологічну та історико-філософську традицію формування індивіда серед наукових теорій найпоширеніша є та яка висуває на перше місце природно-географічний. Вплив навколишнього природно-ландшафтного середовища на формування етнопсихотипу людини є найсильніший (за Л. Гумільовим). Численні теорії різноманітності характеризують роль ландшафту (степ, ліс, море, гори) та підсоння у виробленні ментальних особливостей окремої людини та цілих народів, але реальність їхніх впливів не піддається сумніву. Екстраполюючи наукові розробки західної науки на «український ґрунт», О. Кульчицький відзначав, що «вчуття в хвилясту м'якість» лісостепу та в «безкраю далечинь» степу сприяло пробудженню в українців не «зовнішньої» агресивної експансії, а пробуджувало любов до безконечності [11]. Проживання в лісостеповій смузі заклало в українську душу довірливість, толерантність, поступливість чужим домаганням, готовність щось зносити, комусь піддаватися, а разом з цим й оптимізм. Безмежні степові простори, поряд із такою контрастністю почуттів, вкорінювали в українську вдачу сп'янілість, розмріяність, любов, шаленість та потяг до пошуку неосяжного.

Вплив другої культурно-історичної детермінанти на українську вдачу дещо умовно проявляється в тому, що на формування українського етнічного характеру свої «мітки» тією чи іншою мірою залишали всі іноетнічні спільноти, які свого часу перебували на території України. З'ясовуючи цю проблему, Ю. Липа у праці «Призначення України» (1938) відзначав, що «підложжя» становлення українського характеру заклали трипільці, які, опановуючи ліси, болота, луговини, проявляли гідні подиву енергійність, витримку, терплячість, відвагу, передбачливість, скромність, обережність, впертість у досягненні обраної

мети, вміння переносити невдачі. Еллінська культура Північного Причорномор'я сприяв формуванню в українців демократизму, підприємливості, духу творчості й естетизму. Скіфи, сармати та інші етнічні групи – чуття загостреної справедливості, готовності до самопожертви, скромності, відсутності жадоби й прагнення чужого багатства, також ідеалістичного потягу до військової слави, глибокої відданості своїм та неприязні до чужих божеств, усвідомлення високого статусу сім'ї, родинних стосунків тощо [14].

Геополітична детермінанта вказує, що, через «пограничне» розташування України між хліборобським та кочовим світами, етнічний характер її корінної людності формувався “на межі боротьби, випадковості, провини, страждання, загрози смерті” [13]. Цей фактор значною мірою визначив існування двох згадуваних етнічних образів, що відповідають двом типам українського характеру – авантюрно-козацького, схильного до максималізму та героїзму, та селянського, для якого властиве “притаєнне існування”, спрямованість на самозаглибленість, самопізнання та обмеженість контактів із зовнішнім світом (О. Кульчицький)[].

Соціальна детермінанта, впливає на кристалізацію українського характеру через різні форми суспільного устрою. Слабка соціальна диференціація українського суспільства з переважаючою селянською верствою зумовлювала схильність до творення малих соціальних груп, опертих на почуттєву близькість та величезну роль родини в його формуванні. Для українців як хліборобської спільноти притаманний матріархальний тип сімейних стосунків, але він не мав абсолютного характеру через утвердження чіткого поділу функціональних обов'язків між її членами. Утвердження моногамного шлюбу та високий статус сім'ї сприяли формуванню ідеалів подружньої вірності та прив'язаності до власної оселі як символу родинного життя. Під його впливом українці високо цінують такі риси вдачі, як доброта і добродушність, лагідність і ніжність, м'якість і сердечність, їхньому характерові також притаманний сильний “інстинкт несення допомоги” [13].

На наш погляд при будуванні хати, хай найновітнішими технологіями, варто враховувати зазначені аспекти. Разом з тим, варто пам'ятати що народ напруцював за тисячолітню історію свого існування технології в хатобудуванні, які варто вивчати та застосовувати. Ми вже говорили про традиції українського народу щодо вибору місця під будівництво хати та сакральні особливості цього процесу [6 – 8]. Це ж саме стосується багатьох інших речей в хатобудуванні.

У просуванні цих ідей – формування ідеологічної основи екобудівництва – якщо ми будуємо хати (житло) – ми будуємо державу, що в розвитку нашої державності може стати національною ідеєю. Сприймаючи національну ідею як три базові ідеї - **ідею української державності, ідею української соборності та ідею української особності (окремішності)**. Саме через ці магістральні, стрижневі лінії «логічно здійснювати поглиблення досліджень дрібніших складових моментів української ідеї. Саме вони, зрозуміло, у поєднанні з характером державності, змістом її соціально-економічної політики, ставленням до національних меншин та ін., можуть слугувати

найпоказовішими, найважливішими, найсуттєвішими орієнтирами для перевірки (і в минулому, і в подальшому) дієвості української ідеї», зазначає І. Курас [12, с.136].

У річизі таких міркувань національна ідея та її невід’ємна духовна складова постає підсумковим зображенням, синтезом особливостей культури, історії, самосвідомості нації. А в такому разі її можна вважати «якщо не поняттям, то теоретичним уявленням, з допомогою якого фіксуються (відображаються й синтезуються) етнічно забарвлені суспільні реалії та чинники» [9, с.20].

У розвиненому стані національна ідея органічно поєднує знання про минуле, теперішнє і майбутнє нації. **Минуле** — це усвідомлений історичний досвід і відповідні висновки з нього; **теперішнє** — об’єктивна картина наявного стану речей, бачення основних проблем сьогодення і можливостей їх вирішення; **майбутнє** — чітко сформульована основна стратегічна мета історичного поступу нації, шляхи і засоби її досягнення», - уточнюють П. Ситник й А. Дербак [18, с.210]. На наш погляд, вивчення традицій українського хатобудування як чинник формування національної ідеї відіграє головну роль не стільки у минулому чи навіть теперішньому, скільки для майбутнього, тобто у векторі подальшого державницького розвитку.

Рушійну силу у цьому питанні повинна відіграти українська еліта. Наявність еліти (особливо науково-технічної) як духовно-органічної частини народу, що упередметнює засобами культури його духовні основи, формує концепцію національної самоідентичності, є невід’ємним фактором повноцінного життя нації. Через еліту нація усвідомлює себе як така. Через еліту вона себе пізнає, організовує, настановляє, вчить, захищає, керує. Через еліту вона пізнає закони навколишнього світу, виробляє орієнтири в ньому, вивчає різні цивілізації, форми їх існування та суть, переваги й недоліки, знаходить у них своє місце. Нація за допомогою еліти стає дієвою, виробляє свою концепцію світу, власне світобачення та світосприйняття. М. Шелер відзначав, що «цінність еліти полягає не в ній самій, а в її функції для суспільства. Вона завжди спрямовує процес, який вже йде у певному напрямі» [20]. Необхідним елементом функціональної теорії еліти стає аналіз відносин еліти та соціального середовища. І це зрозуміло, адже еліта формується соціальними умовами, що змінюються і тягнуть за собою відповідні зміни критеріїв елітарності, які, таким чином, стануть рухомі в часі і просторі. Ще в середині ХХ ст. М. Бердяєв відчував прийдешнє й писав: «Усе змінилося навколо в світі, і потрібні вже нові реакції живого духу на все, що відбувається. Ці нові реакції необхідні і для духу, вірного своїй вірі, своїй ідеї».

Еліту в різні часи української історії складала людина з неординарними особистісними, моральними й інтелектуальними якостями. У своїй різнобічній діяльності вони не віддалялись від духовних основ національного життя, виражали стиль мислення українства, глибинні архетипи його свідомості, національну ментальність. Озираючись на пройдений українською спільнотою історичний шлях, можна стверджувати, що українській соціальній системі «людина – суспільство – держава», її освіті, культурі та духовності було завдано

величезної шкоди, особливо розиткові інтелектуального потенціалу народу, його національній еліті. Причини цієї глибокої духовно-інтелектуальної кризи потенціалу народу приховуються в глибинах історії та визначаються трьома основними факторами: 1) багатовікова бездержавність, яка сформувала інфантильне сприйняття влади, бути нарівні з іншими народами і відчувати себе господарем на своїй землі; 2) територіальний поділ України та перебування цих територій у складі різних держав з різними культурами, цінностями, а що найголовніше політичними системами; 3) багатовікова денаціоналізація провідного прошарку українства (XVI – XVII ст. боярські та шляхетські прошарки колонізувались; у XVIII – XIX ст. нащадки козацьких старшин русифікувались; у XX ст. пролетарсько-духовна українська еліта була фізично знищена або в більшості зрусифікувалась). Унаслідок такої важкої історії через перипетії виживання український авангард суспільства відмовився від цінностей (у тому числі й від мови як основної духовної цінності) власного народу й свідомо асимілювався (і сьогодні в умовах незалежної держави продовжує) у ціннісну систему метрополії.

Сьогодні це негативно позначилося передовсім на спроможності українського суспільства нароцувати той соціальний потенціал, який об'єднує українську націю та формує її свідомість як цілісної активної одиниці світового простору. Значні інтелектуально-духовні втрати в минулому сьогодні заважають українському суспільству усвідомити не лише сенс існування незалежної нації-держави, а й почуття її окремішності у світовому розмаїтті культур, мов, традицій. Тобто не українська національна ідея «не спрацювала», а ми не працюємо на неї як належить державному народові, духовна інтелектуальна еліта якого повинна доводити ідею до суспільного загалу, робити її близькою усьому народові, перетворювати її у пам'ять про спільне минуле, історію; а це формує свідомість, дух нації, який стає рушійною силою майбутніх суспільних зрушень та консолідації. На жаль, українська еліта не спромоглася нині виконати своє покликання: нація й досі по суті навпомацки нащупує свій шлях. Не лише широкі верстви населення, а й політична та управлінська еліта позбавлені чітких світоглядних та ідеологічних орієнтирів, керуються у своїй роботі утилітарними міркуваннями, створивши загрозу самому існуванню української нації. За визначенням П. Ситник, А. Дербак, склалася ситуація, коли «сліпі ведуть сліпих і всі разом падають у яму» [18]. Відповідальність за такий стан лягає насамперед на науково-технічну еліту. Саме вона повинна, незважаючи на гіркі перешкоди, несприятливі обставини, пасивний опір деморалізованих верств населення, свідому протидію панівних олігархічних структур, формувати національну самосвідомість як духовну основу соціально-політичної активності нації, бути першим взірцевим носієм.

Виховання такої молоді на базі технічних вишів за допомогою відродження національно-державницького духу – найважливіше і найскладніше завдання. Складні та суперечливі реалії XX ст. внесли певні корективи (не завжди позитивні) у сферу цінностей і духовних пріоритетів українського суспільства. У цьому контексті дослідження та

аналіз традицій українського народу є не лише поступом українства до самоусвідомлення, самоутвердження і самопізнання, а й невід'ємною складовою подальшого духовно-національного відродження України загалом і становлення національної ідеї зокрема. Осмислюючи традиції, ми впізнаємо духовний зміст і тенденції розвитку українсько-ментального феномену, що має безпосереднє відношення до суспільного розвитку України і є певним втіленням проблеми національного самопізнання, на якому ґрунтується відроджувальний процес. Знаючи традиції свого народу, ми зрозуміємо яким чином формується та відроджується феномен духовності, світоглядні особливості національного характеру в умовах становлення сучасної української державності в історичному зв'язку в нашими батьками, дідами, прадідами.

Процес утвердження Україною своєї суверенності і незалежності, розбудови державності вимагає істотної трансформації світоглядних орієнтацій та самосвідомості нації, відродження і збереження традицій, культурних цінностей українського народу, культивування його кращих рис: любові до рідної землі, працелюбності, толерантності, віри у справедливість, прагнення до індивідуальної свободи, поваги до жінки, зв'язку з природою, усього того, що складає глибинні підвалини українського національного характеру і культури.

Культура ж, як феномен суспільного життя, є результатом суспільної діяльності, за допомогою якої матеріально і духовно людина перетворює світ і саму себе, створюючи власний, відмінний від природи світ, в якому вона живе. Центральне місце серед величезної кількості культурних надбань українського народу посідає житло – хата. Традиційна українська хата – це колиска нашого народу, де творилася його журлива й оптимістична доля, жеврів і вибухав гнів, збурювалися струни болю, складалися пісні й легенди, де люди переймалися буденними клопотами, кохалися, народжувались і вмирили, спричинюючи і результуючи плінність самого життя.

З української хати пішли у світ велетні думки і духу – Григорій Сковорода, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко й Іван Франко, Юрій Кондратюк й Ліна Костенко. Цей ланцюг людських доль можна продовжувати нескінченно.

Видатний український кінорежисер і письменник Олександр Довженко з особливою любов'ю описав українську хату, назвавши її «архітектурною праматір'ю пристанища людського» [4].

Хату як мистецький витвір оцінювали відомі українські дослідники архітектури й мистецтва, зокрема, Стефан Таранушенко [19], Архип Данилюк [2 – 3], Хведір Вовк [1], Володимир Самойлович [17], Леонід Прибега [16] та інші. Їхній внесок став основою наших знань про архітектуру українського житла.

Українська житлова архітектура цікава своїми будівельними традиціями. Крім інженерно-конструктивних особливостей та архітектурно-мистецької цінності, важливим є зв'язок споруд з ландшафтним оточенням. У цьому народна творчість демонструє невичерпне джерело прийомів і композиційних знахідок. Наприклад, хату завжди ставили на підвищеннях. У такий спосіб будівничі перетворювали узвишшя на п'єдестал для свого доробку.

Хата, збудована дідовими руками завжди уособлювала певний світ. Разом із садком, вишнями, хрущами, ставком, нарешті, землею і небом. Якщо вірити в те, що душа людська вічна і ми вже колись жили на цій землі, перевтілюючись в іншу сутність після смерті, то саме в цих старих хатах відчувається дух проростання пракореня, причетність до рідної землі, роду і народу.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури започаткувала новий проект, покликаний вивчати історію українського народного житла з метою удосконалити сучасні технології будівництва житлових будинків – **Лабораторія історії і традицій українського хатобудування**.

Лабораторія створена як навчальний структурний підрозділ на базі кафедри українознавства. Кафедра українознавства нашої академії має багатий досвід науково-дослідної роботи у напрямках дослідження актуальних питань соціально-політичного розвитку України в ХХ – на початку ХХІ століть, та актуальних питань українського культурного відродження. Структурним підрозділом кафедри українознавства є музей історії академії, який визнано одним з кращих музеїв вищих навчальних закладів області. Саме тому створення Лабораторії на кафедрі українознавства видається найбільш доцільним. Адже метою діяльності Лабораторії є *відродження способів будівництва українських хат із їх подальшим запровадженням у сучасні технології для створення екологічно безпечних будівель*.

З давніх часів по увесь територію України будувались житлові приміщення з екологічно безпечних матеріалів. Кожний регіон України мав свої особливості будівництва хат, використання матеріалів, оздоблення приміщень. Великий вплив на становлення народної архітектури, характер житлових будівель, їх розміщення мали природні умови. Для спорудження будівель використовували матеріали, які були під руками. Тому в лісових районах віддавна зводили будівлі з дерева, у Лісостепу – з глини, соломи і дерева, в Степу – з глини і каменю.

Народне житло цікаве і оригінальне не тільки за формою, але й щодо внутрішнього змісту. Кожний предмет у ньому, крім утилітарного призначення, має ще й свій духовний образ. Завдяки цьому хата для українця була всім: і храмом, і рідним краєм, і батьківщиною, і матір'ю.

Народна будівельна творчість – явище багатовимірне, яке розвивалося у руслі поступу загальнолюдської цивілізації. Воно постійно зазнавало впливу різних факторів суспільного, соціально-економічного, морального характеру, сприймаючи на своєму шляху все найцікавіше. Цим і зумовлений великий інтерес до дослідження історії виникнення різних форм і застосування конструктивних прийомів, характерних для всієї української архітектури.

У своїй діяльності лабораторія широко використовує досвід і наукові досягнення кафедри українознавства з метою удосконалення системи пошуку відповідного історичного матеріалу, узагальнення наукових розробок, реалізації науково-освітніх завдань та залученні до участі у діяльності лабораторії студентської молоді.

Крім того, лабораторія тісно співпрацює з кафедрою екобудівництва. Зокрема, у питаннях вирішення доцільності запровадження віднайдених

способів будівництва у виробництво, *що започаткує наукові розробки сучасних технологій екологічно безпечного будівництва.*

Серед завдань лабораторії - організація досліджень особливостей будівництва традиційних українських хат у Дніпропетровській області з виїздом на об'єкти досліджень, в яких візьмуть участь молоді науковці, що, по-перше, дозволить встановити найвідповіднішу технологію будівництва для нашого регіону, а по-друге, сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців (бакалаврів, спеціалістів, магістрів, аспірантів та докторантів).

У діяльності лабораторії беруть участь творчий колектив науковців кафебри українознавства, що розвивають сучасні форми висвітлення її діяльності. Результати діяльності лабораторії висвітлююся не тільки у друкованих виданнях (таких, як збірники наукових праць, статті, навчально-методичні посібники тощо), а й засобами створення і поповнення інформаційних порталів у веб-середовищі.

Крім того, за результатами діяльності лабораторії проводяться науково-освітні виставки, семінари, наради та конференції, що забезпечить пропагування наукових, дослідницьких та освітніх досягнень ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». Так 8 листопада цього року у рамках щорічного святкування Дня української писемності та мови, реалізуючи регіональний проект «Новій Дніпропетровщині – новий стандарт освіти», кафедрою українознавства проводилася IV студентська науково-практична конференція «Традиції та самобутність українського хатобудування».

Українська хата як витвір народного мистецтва, інженерних пошуків пройшла тривалий шлях розвитку, ставши яскравим символом духовної й матеріальної культури нашого народу, своєрідною візитівкою України. Організуючи конференцію, кафедра українознавства ставила за мету прилучення молоді до найкращих зразків традиційної національної інженерної творчості у сфері житлового будівництва, а також виховання висококультурної особистості.

У роботі конференції взяли участь студенти III курсу факультету промислового та цивільного будівництва, будівельного, архітектурного, механічного факультетів та факультету технологій життєзабезпечення в будівництві.

Аналізуючи теоретичний та практичний аспекти проблеми, майбутні інженери зустрічалися з народними майстрами, знавцями традиційних технологій, досліджували будівельні об'єкти, що збереглися на території Дніпропетровської області. Зібрані матеріали було систематизовано під керівництвом викладачів кафедри. Результатом роботи на цьому етапі стала підготовка наукових повідомлень та доповідей за тематикою конференції.

Досліджуючи тему «Українська хата у XVII – XIX столітті» студенти дійшли висновку, що народна архітектура українців багата типами споруд і оригінальна за їх формами. Вона стала спадкоємницею традицій, що сформувались на українських землях протягом попередніх тисячоліть. Й хоча великий вплив на становлення народної архітектури, характер будівель та їхнє розміщення мали природні умови, будівельні

матеріали та способи будівництва, українці зуміли створити оригінальні й характерні типи селянської хати та християнського храму, що є спільними для усіх земель, заселених українцями.

Розгортаючи тему щодо типологій технологій у забудові українського національного житла переконливих результатів досягнуто стосовно архітектурного характеру житлових та господарських будівель, що багато у чому визначається природними, кліматичними умовами місцевості і - відповідно – використовуваними будівельними матеріалами. У багатих лісом районах будівлі віддавна зводили з дерева, у степу - з глини, соломи і каменю, у зоні лісостепу – із глини, соломи, дерева. Але тип української хати є фактично єдиним на всіх територіях, заселених українцями (хоча в деталях існує ряд місцевих відмінностей).

Неперевіреною цікавинкою конференції стала доповідь «Саманні забудови – історія і сучасність», оскільки дослідники зібрали, серед тих, які власноруч збудували власні саманні оселі, особисті свідчення майстрів старовинного способу забудови української хати. На їх погляд, Глина надіялася універсальною магічною силою, що захищала людину як за життя, так і після смерті. Ця властивість проявлялася в архаїчній традиції обмазування нею стелі, стін і долівки житла, що, таким чином, утворювало замкнене внутрішнє середовище, яке оберігало людину від небезпечних зовнішніх сил та створювало сприятливі умови для її життєдіяльності.

«Настінний розпис як різновид декоративно-прикладного мистецтва» цю тему не оминати, оскільки Дніпропетровщина має пряме відношення до збереження оригінального способу прикрашання інтер'єру. Петриківський розпис – перлина народного мистецтва, згусток краси і таланту. Петриківський розпис — декоративно-орнаментальне малярство, яке сформувалося у серці козацького краю, на Дніпропетровщині, на межі XIX - XX століть. Це народне художнє мистецтво є унікальним брендом регіону, відомий далеко за його межами. Розпис високо оцінюють іноземні фахівці, оскільки він не має аналогів у світі. У 2012 році за ініціативи петриківської громади та спільноти Дніпропетровщини у цілому влада регіону разом з Міністерством закордонних справ та Міністерством культури України підготувала та передала на розгляд профільного комітету ЮНЕСКО перше номінаційне досье українського елемента «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX – XXI ст.». У грудні 2013 року ЮНЕСКО прийняло рішення про включення Петриківського розпису до Списку нематеріальної культурної спадщини людства. Вперше в своїй історії Україна виборола такий почесний статус [15].

Настінний розпис у побуті українських селян має свою давню традицію. Цей розпис тісно пов'язаний з умовами побуту українських селян. Так, насамперед з матеріалом з якого українські селяни будували своє житло, особливо селяни у степових та лісостепових зонах України. Селянські хати були глиняні або ж саманні, які білилися крейдою. Це в якійсь мірі обумовлювало покриття та прикрашення їх настінним розписом. Зовнішні стіни хат прикрашалися під стріхою і по краях кольоровою глиною у вигляді смуг «підведення», кольорових плям,

крапок («горошок») також прикрашалися у вигляді карнизів, рам, колонок, призьб, що вирізняли архітектурні деталі будови і відзначались вдалим підбором кольорів. Але головне малювання настінного розпису було в середині хати. В інтер'єрі хати особливо виділялась піч, верхня її частина – комин, він був розмальований квітками, півнями, дивовижними птахами, гронами калини.

Крім печі на побілених стінах хати кольоровою плямою виділявся мисник з гончарним посудом, скриня – на зеленому полі, якої грані червоні та оксамитові барви. І це все барвисте оздоблення внутрішнього інтер'єру цілком гармоніє з рештою оздоб української хати, з вишитими рушниками, глиняним посудом.

Українці сприймали власну хату як мистецький і сакральний витвір, тому з прадавніх віків зберігали не тільки традиції і особливості забудови, а й все що передувало забудові та оточувало оселю потім. Так, зокрема, українцями особлива увага відводилася вибору місця для нової хати, закладин, закладання сволака (балки), будівельна жертва, завершення будівництва («квітка») тощо. Це було одним із найважливіших обрядодійств, пов'язаних із народним житлом. При вирішенні цих питань брали до уваги багато чинників: віддаленість житла від вулиці, рельєф садиби, розташування хати щодо сторін світу тощо. Для виконання всіх обрядів при побудові житла необхідно задовольняти цілий ряд вимог. На жаль колись суворо канонізований та регламентований комплекс обрядовості, пов'язаної з житлом, сьогодні існує лише у вигляді розрізних елементів і побутує серед невеликої частини сільського населення України. Завдання молодого покоління вивчити та зберегти народні традиції історії забудови української хати як коліски українського народу.

Забудовуючи нові міста і села в сучасній Україні, молодому поколінню інженерів-будівельників потрібно якомога більше приглядатися до пам'яток народної архітектури і вивчати їх. Прилучаючись до спадщини предків, ми стаємо зрілішими, прозорливішими, впевненішими в собі, бо завжди відчуваємо пульс могутнього культурного пласту, на якому творимо сьгоднішні цінності. Звертаючись до минулого, ми не лише шукаємо, що можна запозичити в ньому для нашого життя, але й прагнемо пізнати самих себе, відкриваємо джерела високих моральних якостей людини праці. Вивчення пам'яток культури минулих епох, зокрема української хати, ніколи не може завершитися чи завмерти, адже воно нескінченне і дає змогу безмірно заглиблюватись у його багатства. Нині нам украй потрібен накопичений віками «запас краси», який заповіли творці української хати.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Х. В. Студії української етнографії та антропології. – К. : Мистецтво, 1995. – 324 с.
2. Данилюк А. Г. Давня архітектура українського села. Етнографічний нарис. - К.:Техніка, 2008. – 256 с.
3. Данилюк А. Г. Українська хата [Текст] / А. Г. Данилюк. — К. : Наукова думка, 1991. — 110 с.

4. Довженко О. Хата [Текст] // Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com>
5. Етнографія України [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. С. А. Макарчука. — 2-е вид., переробл. і допов. — Львів : Світ, 2004. — 518
6. Євсєєва Г. П. Розвиток українського села справжній чи умовний пріоритет державної політики? / І. І. Куліченко, М. В. Савицький // Строительство, материаловедение, машиностроение : сб. науч. трудов. Вып. 68. - Д. : ПДАБА, 2013. - С. 188-196
7. Євсєєва Г. П. Традиції українського народу у формуванні архітектурної забудови екопоселень // Вісник «ПДАБА». - 2013. № 10. — С. 62 – 68.
8. Євсєєва Г. П. Українська хата як об'єкт матеріально-духовної культури у вивченні історії українського етносу // Україна в етнокультурному вимірі століть. До 175-річчя з дня народження видатного українського етнографа Павла Чубинського: зб. наук. праць. — К. : Інститут етнології та краєзнавства, 2014. — вип.. 3. — 404 с. — С. 272 – 280.
9. Канак Ф. Національна ідея : поняття і принцип / Ф. Канак // Розбудова держави. — 1994. — № 11. — С. 16 – 23.
10. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами згідно з Законом України від 8 груд. 2004 р. № 2222. — К. : Парлам. вид-во, 2006. — 159 с. — (Бібліотека офіційних видань).
11. Кульчицький О. П. Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза. — Мюнхен-Париж : Вільний університет, 1985. — 192 с.
12. Курас І. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Курас. — К. : Генеза, 2004. — 736 с
13. Кафарський В. І. , Савчук Б. П. Етнологія. Підручник. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 423 с.
14. Липа Ю. Призначення України // Українська державницька ідея : антологія політ. традиціоналізму / [укладач О. Шокало та ін.] / Ю. Липа — К. : МАУП, 2007. — 520 с.
15. Петриківський розпис включено ЮНЕСКО до Списку нематеріальної культурної спадщини людства [Текст з екрану] // Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246896748
16. Прибега Л. В. Народное зодчество Украины.- К. : Будівельник, 1987.- 104 с.
17. Самойлович В. П. Народное архитектурное творчество Украины.- К. : Будівельник, 1989.- 344с.
18. Ситник П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : монографія / П. Ситник, А. Дербак. — К., 2004. — 227 с.